

**TARTU ÜLIKOOI TSIVIILÕIGUSE
JA -PROTSESSI VAKANTSELE ÕPPETOOLILE
KANDIDEERIJATE TEADUSLIKKUDE
TÖÖDE HINNANG**

TARTU 1939

I.

Prof. J. Uluots'a arvamus.

Siin juures esitan oma arvamusel dr. Elmar Ilusa ja riigi-kohtunik mag. Timotheus Grünthali sobivuse kohta tsiviilõiguse ja -protsessi õppetooli täitmisel, kusjuures arvamus kandidaatide paremusjärjekorra kohta järeldub vastavate arvamuste sisust.

Arvamus

dr. jur. Elmar Ilusa teaduslike tööde ja tegevuse kohta tema kandideerimise puhul tsiviilõiguse ja -protsessi õppetoolile.

I. Teaduslikud tööd.

Teaduslikud tööd, mis minule hindamiseks on esitatud, on järgmised:

1. Эльмаръ Илусъ. Право застройки. Сравнительное историко-догматическое и политико-правовое исследование института. Hoonestusõigus. Vördlev ajaloolis-dogmaatiline ja õiguspoliitiline uurimus. Tartu 1930, lk. IX + 512 (käsikirjas).

Töö jaguneb kolme ossa ning need peatükkidesse.

Esimeses osas antakse ülevaade hoonestusõiguse ajaloolisest tekkimisest ja arengust (Rooma õigus, Germaani õigus, üldine õigus) ning ta seisundist uuemates seadusandlustes (Saksa, Austria, Ungari, Tšehhoslovakkia, Helveetsia, Prantsuse, Poola, Belgia, Holland, Itaalia, Portugal, Rootsi, Vene, Läänemere maad). Teine osa on pühendatud hoonestusõiguse dogmaatilisele käsitlusele. Vastavalt selgitatakse kõigepealt hoonestusõiguse mõistet, selle õiguse subjekti ja objekti, ehitiste õiguslikku seisundit hoo-

nestusõigusega koormatud kinnisasjal, edasi hoonestusõiguse tekkimist ja muutmist, asjaomase lepingu sisu ning viimaks hoonestusõiguse koormamist, kaitset ja lõpetamist. Kolmandas osas käsitletakse instituudi sotsiaal-majanduslikke funktsioone ning hinnatakse instituudi de lege ferenda't ta pooldamise suunas.

Käesolev töö näitab autori oskust ja võimet õigusinstituudi teaduslikult käsitleda nii ajalooliselt ja dogmaatiliselt kui ka õiguspoliitiliselt. Eriti kerkib esile autori asjalikkus ning ettevaatlik tagasihoidlikkus võoraste vaadete hindamisel ning kogu instituudi lõpphinnangus, samuti väga laialdase ainekogu täielik valitsemine ning selle järjekindel läbitöötamine.

2. Elmar Ilus, Taasväärtustamine moodsa õigusliku probleemina. Juriidiline ajakiri „Õigus“ nr. 9 — 1930, lk. 402—417.

Kirjutises käsitletakse seoses uueaegsete valuuta langustega seotud nn. „taasväärtustamise“ küsimust kõigepealt üldiselt ja seejärel eriti Saksa sellekohase seaduse põhjal. Kirjutis tahab vastavat probleemi selgitada eeskätt ta põhiolemuses, mitte püüdes anda kindlaid õigusdogmaatilisi ja praktilisi vastuseid kõigile rahaväärtuse langusega seotud küsimusile tsiviil- ja kaubandusõiguse aladel.

3. Elmar Ilus, Poola uus tsiviilkohtupidamise seadustik. Juriidiline ajakiri „Õigus“ nr. 5 ja 9 — 1934, lk. 216—225 ja 400—415.

Kirjutis annab ülevaate Poola uuest tsiviilkohtupidamise seadustikust, seda eeskätt võrreldes Eestis kehtiva tsiviilkohtupidamise seadustikuga. Kirjutis on refereeriv, asjalik ja Poola vastavatest üritustest ja uuendustest Eesti juristide peret hästi informeeriv.

4. Elmar Ilus, Talundi eelisparimisõigus. Juriidiline ajakiri „Õigus“ nr. 9/10 — 1926, lk. 409—436.

Kirjutises antakse kõigepealt instituudi seos pärandusõigusega, selgitatakse selle arengut ja levingut uuemais seadusandluses ning sellekohaseid sotsiaalpoliitilisi põhiseid. Seejärel, eeskätt seoses Saksa 1933. a. seadusega, käsitletakse lähemalt instituudi mõistet, ulatust ja liike, objekti, sellekohase talundi pärimise käiku ning pärija õiguslikku seisundit. Lõpuks püütakse instituudile anda õiguspoliitiline hinnang, toonitades selles suhtes mõõduka

tagasihoidlikkuse vajadust. Sel viisil annab kirjutus asjaliku ülevaate instituudist ning puudutab instituudi kõiki tähtsamaid probleeme.

5. F. Karlson — J. V. Veski, õigusteaduse sõnastik. Kirjutanud ja toimetanud Elmar Ilus, Tartu, lk. 308.

Teos on puht keeleteaduslikku laadi, olgugi kõige lähemas seoses õigusteadusega. Teose „kujustamisega“ ja toimetamisega on E. Ilus arvatavasti tõsist koormatust kandnud, millisel määral — ei ole teosest nähtav. Teos on Eesti õigusteaduse oskussõnastuse arengu vaatepunktilt kahtlemata olulise tähtsusega.

6. Elmar Ilus, Piiratud asjaõigused omale asjale. Mit einem Referat: Die begrenzten dinglichen Rechte an eigener Sache, Tartu 1939, lk. V + 213.

Teos koosneb sissejuhatusest, kuuest peatükist ning kokkuvõttest. Sissejuhatus sisaldab üldisi märkmeid tsiiviilõiguse instituutide arengu kohta ning seoses sellega selgitust piiratud asjaõiguste olemasolu ja loomu kohta. Esimeses peatükis käsitletakse asjaõigusliku konfusiooni kustutatavat toimet ning leitakse, et vaadatamata tähendatud toime üldreeglile, leidus erandeid juba Rooma õiguses ja hiljemini, kuna osa kaasaegseid seadusandlusi püstitab vastupidise üldreegli, tehes sellest erandeid. Teises peatükis analüüsitakse omandiõiguse olemust ja piiratud asjaõigusi omale asjale, kusjuures esitatakse haruldane hulk vaateid ja arvamusi selles küsimuses. Kolmandas peatükis vaadeldakse kinnistusraamatut ja selle tähendust soodustava tegurina asjaõiguste omale asjale probleemid. Neljas peatükk on pühendatud asjaõiguste süsteemi ning kõnesolevate asjaõiguste asendi selles süsteemis selgitamisele. Viimastes ülejäävates peatükkides püütakse kindlaks teha piiratud asjaõiguste omale asjale õiguslik loomus ning liigid ja nende õiguste konkreetseid kujundeid tähtsamates seadusandlustes. Lõpul esitatakse kokkuvõtte uurimuse tulemustest.

Oma töös püüab autor põhjendada ja iseloomustada „piiratud asjaõigusi omale asjale“ kui õiguste erikategooriat kogu asjaõiguses. Selles suhtes on töö oma ülesandelt täiesti ajakohane ja järjekindlal teostamisel võimeline andma väärtuslikke lisandeid tsiiviilõiguse, eriti asjaõiguse üldteooriale. Autor on ülesande teostamiseks läbi töötanud väga tähelepanndava hulga literatuuri,

tabanud autorite vaadete erinevusi, neid vastavalt grupeerinud ja jõudnud ka tulemustele, mis kahtlemata aitavad teadust sellel alal edasi viia. Selles mõttes on töö teaduslikult tõsiselt tähelepanud ja väärtuslik.

II. Õ p p e t e g e v u s.

Peale eeltähendatud teaduslike tööde tahaksin tähelepanu juhtida ka sellele, et dr. Elmar Ilus on 1932. a. alates tegev olnud õppejõuna Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas ning seega omandanud pedagoogilise vilumuse. Minu teada on dr. E. Ilusa õppe-tegevus seejuures olnud kõigiti rahuldav ja viljakas. Seetõttu arvan, et dr. E. Ilus on heade võimetega õpetamiseks kõrgemas õppeasutises.

III. K o k k u v ö t e.

Kõige eelneva alusel arvan, et dr. Elmar Ilus on avaldanud võimeid teaduslikus töös ning õpetamises ja vastab seega täielikult Ülikoolide seaduse § 57 nõudeile ametisse seadmiseks tsiviilõiguse ja -protsessi õppetoolile määralise professorina.

Arvamus

mag. jur. Timotheus Grünthal'i teaduslike tööde ja tegevuse kohta tema kandideerimise puhul tsiviilõiguse ja -protsessi õppetoolile.

I. Teaduslikud tööd.

Teaduslikud tööd, mis minule hindamiseks kättesaadavad on olnud, on järgmised:

1. T. Grünthal, Väljaspool abielu sündinud laste olukorra reformi vajadusest. „Õiguse“ erilisa: IX õigusteadlaste päeva protokollid 1930, Tartus 1930, lk. 50—62.

Töö on õigusteadlaste päeva protokollis esinev referaat. Temas kirjeldatakse vajadust vallaslapse eest seadusandlikul teel rohkem hoolitseda, kui praegune seadus seda lubab; ühtlasi seatakse üles rida nõudeid, mis reformi teostamiseks oleks vaja täita seadusandlikul teel. Töö on õiguspoliitilist laadi.

2. T. Grünthal, Baltische Rechtsausgleichung. 10 Jahre Gesetzgebung Estlands und Lettlands. Referate der I. Baltischen Juristenkonferenz zu Dorpat (1928). Juriidiline ajakiri „Õigus“ nr. 5 — 1930, lk. 226—234.

Kirjutis on kirjanduse-ülevaate kujuline, milles refereeritakse Eesti ja Läti saksa soost juristide konverentsil Tartus 1928. a. peetud referaate, eeskätt tsiviilõiguse alalt. Pikemalt peatutakse uuenduste juures, mis on toimunud Läti seadusandluses perekonna-, asja- ja võlaõiguse aladel.

3. T. Grünthal, Otsese omaniku õigustest kruntrendile (obrokile) antud kinnisvarasuhtes. Juriidiline ajakiri „Õigus“ nr. 8 — 1931, lk. 358—364.

Kirjutises antakse kõigepealt selgitus kruntrendi-instituudi loomust ajaloolis-dogmaatiliselt vaatepunktilt ja seejärel püütakse BES vastavate §§-ide eksegeesi kaudu kindlaks määrata obrokile antud kinnisasja otsese omaniku mõningaid õigusi samale kinnisasjale. Kirjutis on dogmaatilis-eksegeetilisest laadi.

4. T. Grünthal, Vaidlematute riigimaksude kindlustamisest hüpoteegilises korras võlglaste kinnisvarale. Juriidiline ajakiri „Õigus“ nr. 9 — 1931, lk. 419—426.

Kirjutises käsitletakse küsimust, kas ning kuidas on võimalik vaieldamatuid riigimakse kindlustada hüpoteegilises korras maksuvõlglaste kinnisvarale Eestis kehtivate seaduste järgi. Autor lahendab küsimuse, lähemalt analüüsides seaduste vastavaid eeskirju. Oma laadilt on kirjutis samasugune nagu eelmine.

5. T. Grünthal, Evolution des sowjetrussischen Familienrechts... von D. M. Kauschansky. Juriidiline ajakiri „Õigus“ nr. 10 — 1931, lk. 474—478.

Kirjanduse-ülevaate all refereerib autor pealkirjas tähendatud saksakeelset teost Nõukogude-Vene perekonnaõiguse kujunemise kohta, tehes ka omalt poolt märkmeid Nõukogude-Vene riigi vastavate eeskirjade otstarbekuse suhtes.

6. T. Grünthal, Mõningaid lisamärkmeid Eesti uue veksliseaduse kohta. Juriidiline ajakiri „Õigus“ nr. 5 — 1932, lk. 222—226.

Kirjutises tehakse mõningaid kriitilisi, õigemini õiguspoliitilisi märkmeid pealkirjas tähendatud seaduse kohta.

7. T. Grünthal, Kohtulik järelvalve linna-vaeslastekohtute üle. Juriidiline ajakiri „Õigus“ nr. 9 — 1932, lk. 391—398.

Kirjutises selgitatakse linna-vaeslastekohtu tekkimist ning praegust seisundit ja seejärel üksikasjalisemalt, missuguses ulatuses ning korras kuulub järelevalve nende asutiste tegevuse üle tavalistele kohtutele. Kirjutis on dogmaatilis-eksegeetilisest laadi.

8. T. Grünthal, Märkmeid TKS eelnõu kohta. Tartu 1933, lk. 1—62.

Selles teoses käsitleb ja hindab autor üsna üksikasjaliselt uut Tsiiviilkohtupidamise seadustiku eelnõu, nagu see omal ajal koostati Kohtuministeeriumi Kodifikatsiooniosakonna poolt. Teos näitab autori head tundmist tsiiviilprotsessi alal. Töö on õiguspoliitilisest laadi.

9. Timotheus Grünthal, Eesti 1934. a. konkursiseaduse eelnõu materiaalsoõiguslik külg. Tartu 1935, lk. 1—20.

Selles teoses on kokkuvõtlikul kujul ja hästi kirjeldatud pealkirjas tähendatud küsimust kõigis ta olulistes joontes. Kirjutis on dogmaatilisest laadi, mõningate õiguspoliitiliste märkmetega.

10. T. Grünthal, Pandiõiguse, eriti kinnispandiõiguse areng Rooma, Saksa ja Balti õiguses. Tartu 1937, lk. 1—136.

Teos koosneb sissejuhatusesest ning kolmest jaost.

Sissejuhatuses määritletakse pandiõiguse mõistet ning erinevust käendusest. Esimeses osas vaadeldakse üldjoontes pandiõiguse arengut Rooma õiguses ja seejärel Rooma pandiõiguse olulisi ning alusjooni. Teises osas käsitletakse pandiõiguse arengut Saksa õiguses, seejuures üldjoontes varemait formatsioone ning üsna üksikasjaliselt praegust pandiõigust tema põhijoontes Saksa kehtiva tsiiviilseadustiku (BGB) järgi. Kolmas jagu on pühendatud pandiõiguse arengu käsitlemisele Baltimaal. Peale lähemat ülevaadet ajaloolise arengu kohta käsitletakse üsna üksikasjaliselt kehtivat pandiõiguse süsteemi, eriti just hüpooteegilist pandiõigust, seejuures mitte üksinda õigusdogmaatiliselt, vaid ka õiguspoliitiliselt.

Kõnesolev teos kahtlemata tõendab autori võimet ja oskust õiguseprobleeme teaduslikult käsitleda ning ühtlasi annet seda toimetada heas keeles.

11. T. Grünthal, *Le problème de l'enfant illégitime dans la législation et la pratique judiciaire en Estonie*. Reprinted from *Pro Juventute Baltica* nr. 1 — 1938, lk. 1—4.

Lühikeses ning populaarses kirjutises selgitatakse vallaslapse seisundit Eestis kehtiva seaduse ja tsiviilseaduse eelnõu ning riigikohtu praksise alusel.

12. T. Grünthal, *Der Mutter- und Kinderschutz in der Gesetzgebung*. Reprinted from *Pro Juventute Baltica* Vol. II, nr. 4 — 1938.

Populaarne kirjutis ema- ja lastekaitsest, kusjuures silmas peetakse Prantsuse, Ameerika ja muid seadusi ning Baltimaade, eriti ka Eesti seadusandlust.

13. T. Grünthal, *Riigikohtu Tsiviilosakonna otsused 1938*. Tartu 1939.

Töö sisaldab pealkirjas tähendatud otsuseid toimetaja poolt kasutamiseks korraldatud kujul.

14. T. Grünthal, Prof. D. F. K. Neubecker, *Finnlands Eherechtsreform*. Juriidiline ajakiri „Õigus“ nr. 2 — 1933, lk. 81—86.

Kirjanduse-ülevaate all refereerib autor pealkirjas tähendatud teost.

II. Muu tegevus.

Peale eeltähendatud kirjalikkude tööde tahaksin tähelepanu juhtida veel riigikohtuniku mag. T. Grünthali kohtu- ja õppe-tegevusele.

Kohtu alal on mag. T. Grünthal tegev juba 1920. a., järkjärgult tõustes kuni Riigikohtu Tsiviilosakonna juhataja kohale. Kõik see tõendab T. Grünthali kui kohtutegelase kauaaegset praksiist tsiviilõiguse ja tsiviilkohtupidamise alal. Seejuures selgub tema poolt esitatud kohtuotsustest, et Riigikohtu ettekandjana on ta oma ülesandeid teostanud võimaliku põhjalikkusega.

Teiselt poolt aga on mag. T. Grünthal ka juba mitmete aastate kestel olnud Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas tegev õppeülesandetäitjana. Minu teada on ta õppetegevus olnud kõigiti rahuldav ja viljakas, andes tunnistust õpetaja vastavaist võimeist.

III. K o k k u v õ t e.

Kõige eelneva alusel arvan, et mag. Timotheus Grünthal on ilmutanud oma võimeid teaduslikus töös ja õpetamises, nõnda et ta sisult vastaks Ülikoolide seaduse § 57 nõudeile ametisse seadmiseks tsiviilõiguse ja -protsessi õppetoolile määralise õppejõuna, kuid silmas pidades formaalsete nõuete puudumist § 57 esimese lõike täitmiseks tuleks sel puhul arvesse sama §-i teine lõige.

J. Uluots.

II.

Prof. L. Leesment'i arvamus

Tartu Ülikooli õigusteaduskonna Tsiviilõiguse ja -protsessi õppetooli kandidaatide tööde ja tegevuse kohta.

Mag. jur. Timotheus Grünthal on esitanud koos kandideerimispalvega 17 kirjutist, nendele lisaks hiljemini veel 6, seega kokku 23 teost. Suurem osa neist on juriidilises ajakirjas „Õigus“ ilmunud artiklid. Viimased on enamasti head, asjatundlikud tööd, kuid vastavad oma iseloomult sagedasti rohkem tegeliku juristi töölaadile. Nimetatagu näit. „Õiguse“ lisas ilmunud „Riigikohtu otsuste seletused“. Samuti „Otsese omaniku õigustest kruntrendile (obrokile) antud kinnisvara suhtes“ („Õigus“ nr. 8 — 1931, lk. 358—364, kokku 6½ lk.). Tööga „Kohtulik järelvalve linna-vaeslastekohtute üle“ („Õigus“ nr. 9 — 1932, lk. 391—398) on lahendatud praktilist küsimust. Teiselt poolt aga ei vasta need tööd oma iseloomult akadeemilise töö nõudele; nii näit. puudub sellekohase kirjanduse osundamine. Eri- list mainimist väärivad veel: „Märkmeid Eesti perekonnaseaduse eelnõu kohta. Abikaasade isiklikud ja varanduslikud vahekorrad“ („Õigus“ nr. 4 — 1932, lk. 145—168). Samuti „Märkmeid TKS eelnõu kohta“ („Õigus“ nr. 1, 2, 3, 5 — 1933), mis on ilmunud ka eriraamatuna (63 lk.). „Eesti 1934. a. konkursiseaduse eelnõu materiaalsoiguslik külg“ („Õigus“ nr. 10 — 1934, lk. 442—461) on silmapaistev töö, mis on ilmunud ka eriraamatuna.

Suur osa töid on seoses riigikohtunik T. Grünthali ametitegevusega. Kandideerija on kohtuteenistuses Vabariigi algaastaist peale ning praegu Riigikohtu Tsiviilosakonna esimees. Samuti on ta pikemat aega Kohtuministeeriumi Tsiviilseadustiku ja Tsiviilkohtupidamis-seadustiku komisjoni liige. Ta on Tartu

Ülikooli lõpetanud 1921. a., mag. jur. 1936. aastast ja T. Ü. õppeülesandetäitjana tegev tsiviilprotsessi alal 1933. a. alates.

Ajaliselt pärineb esimene töö 1923. aastast: „Уставъ Гражданскаго Судопроизводства“, redigeeritud väljaanne. Teoste loendis on tähendatud: „Tsiiviilkohtupidamise seaduse reform“, „Õigus“ 1927; vist peab selle asemel olema: „Tsiiviilkohtukorraldus“, 1926, „Õigus“ nr. 1, lk. 9—17. Magistritöö „Pandiõiguse, eriti kinnispandiõiguse areng Rooma, Saksa ja Balti õiguses“ on trükkis ilmunud eriraamatuna (Noor-Eesti, 1937, 134 lk.).

Kokkuvõetult on teoseid arvult rohkesti, kuid enamasti lähendavad nad praktilise juura küsimusi, vähem teaduslikke probleeme.

Dr. j. ur. Elmar Ilus on esitanud 7 tööd. Neist ilmus ajaliselt esimene 1930. a. „Õiguses“ nr. 9, lk. 402—417, kokku 14½ lk. „Taasväärtustamine moodsa õigusliku probleemina“ on üksikasjaline töö, milles on küsimust käsitletud teaduslikult. „Talundi eelispärimisõigus“ („Õigus“ 1937, nr. 9/10, lk. 409—436, seega 28 lk.) on kirjutis, mis hästi vastab teadusliku töö nõudeile. Magistritöö „Hoonestusõigus“ (käsi kirjas) näitab suurt hoolsust. Doktoritöö „Piiratud asjaõigused omale asjale“ on ilmunud Ülikooli Toimetustes 1939. a.

Tööde arv pole küll suur, aga igaüks neist on pikem ja üksikasjalisem teos. Nad vastavad teadusliku töö nõudeile ning kirjan dust on rohkesti kaasa tõmmatud ja täpsalt osundatud.

Dr. jur. E. Ilus lõpetas ülikooli 1924. a. Selle järel oli ta Tartu-Võru Rahukogu kohtuameti-kandidaat tsiviilosakonnas (1924—25). Alates 1925. a. oli ta Ülikooli teaduslik stipendiaat tsiviilõiguse ja tsiviilprotsessi alal. 1932. a. peale on ta täitnud õppeülesandeid tsiviilõiguse ja -protsessi alal. On 1937. a. alates ühtlasi vanem assistent tsiviilõiguse ja -protsessi õppetooli juures. Mag. jur. 1930. a., dr. jur. 1939. a.

Kogu aja peale Ülikooli lõpetamist on ta tegev olnud Ülikooli juures, seega teotsenud akadeemilisel alal ja nimelt tsiviilõiguse ja -protsessi alal.

Kandidaatide võrdlus.

T. Grünthal on a) sündinud 1893, b) mag. jur., c) kohunik, d) selle kõrval õppeülesandetäitja Ülikoolis, e) tsiviilprotsessi alal, f) avaldanud palju töid, g) enamik neist on praktilise juura tööd.

E. I l u s on a) sündinud 1898, b) d r. j u. r., c) Ülikooli juures olev jurist, d) vanem assistent ja õppeülesandetäitja Ülikoolis, e) tsiviilõiguse ja -protsessi alal, f) avaldanud vähe töid, g) enamik neist teaduslikud probleemid.

Kokku võttes tuleb nende asjaolude põhjal eelistada E. I l u s a t kui kandidaati Õigusteaduskonna tsiviilõiguse ja -protsessi määralise professori kohale adjunkt-professorina.

Tartus, 29. V 1939.

Leo Leesment.

III.

Prof. J. Vaabel'i arvamus.

tsiviilõiguse ja -protsessi õppetoolile kandideerijate sobivuse ja paremusjärjekorra kohta.

I. Dr. jur. Elmar Ilus.

1. Dr. E. Ilus'a teaduslik ettevalmistus.

Elmar Ilus lõpetas Tartu Ülikooli õigusteaduskonna õppekursuse I järgu diplomiga 1924. aastal. 1925. aastal jäeti ta Ülikooli juurde edasi töötama teadusliku stipendiaadina tsiviilõiguse ja protsessi alal. Teaduslik ettevalmistumine kestis 1932. aastani.

1931—32 töötas E. Ilus Leipzgis ja Pariisis. Leipzgis töötas ta prof. Sieber'i ja Koschaker'i, Pariisis peale teiste prof. Capitanti juures. Tundes isiklikult mõlema eelmainitud ülikooli õppetingsimusi, ei saa ma siinkohal toonitamata jätta seal toimunud õpi- ja uurimistöode tähtsust E. Ilusa teaduslikule ettevalmistusele.

E. Ilusa kui stipendiaadi õpi- ja uurimistöö ei piirdunud ainult tsiviilõigusega otseses mõttes. Õppekava kohaselt tuli tal tegelda professorite I. Tjutrumov'i, D. Grimm'i ja J. Uluotsa juhtimisel samuti tsiviilõigusele oluliste kõrvalainetega — Rooma õiguse ajaloo ja süsteemiga, kaubandusõigusega, tsiviil- ja kaubandusprotsessiga kui ka õiguse üldõpetusega. Oma studiumi nii pea- kui kõrvalainetes lõpetas ta 1930. aastal magistrieksamitega ulatusliku kava alusel. Eraõiguse-tsükli ainete täiuslik esinemine magistrieksamite kavas, nende kavade lai sisuline ulatus ja eriainate professorite — Tjutrumov'i, Grimm'i ja Uluotsa — kõigile tuntud range nõudlikkus lubavad olla veendunud E. Ilusa heast teaduslikust ettevalmistusest oma erialal.

1939. aastal esitas E. Ilus õigusteaduskonnale doktoritöö, mis tunnustati teaduskonna poolt vastuvõetavaks ja mille kaitsmise põhjal ta omandas õigusteaduse doktori (doctor juris) kraadi.

2. Dr. E. Ilusa kõrvaltegevus teadusliku ettevalmistumise perioodil.

Kuigi kestev erialaline praksis asetab kohtu- või haldusalal tegeleja kasuistliku juhtudelahendaja seisukohale, mis võib temas pikapeale hajutada normirakenduse üldpõhimõtete konstrueerimisel õpetlasele vajaliku süstemaatilise hoiaku, tuleb säärast praksist siiski hinnata ka teadusliku ettevalmistuse seisukohalt. Teadlikul hoidumisel sattumast kasuismi üldpõhimõtteid hülgavale seisukohale aitab praksis selgitada erialal esinevate juhtude üldisi kontuurpiire, mis omakorda kergendab normide rakenduspiiride kindlaksmääramist. Ehkki kohtu- ja halduspraksise jälgimine väljastpoolt võimaldab samuti juhutüüpide vajalikku selgitamist, soodustab juhtude lahendamise tehnika tundmine siiski juhutüüpide ilme määramist. Sellelt seisukohalt tuleb heaks kiita E. Ilusa teotsemist kohtuameti kandidaadina 1924—25. See aeg võimaldas küllaldaselt tutvuda juhtude lahendamise tehnikaga tsiviilõiguse alal.

Peale teotsemise kohtuameti-kandidaadina ei saa jätta mainimata E. Ilusa tööd eesti õigusteadusliku terminoloogia kujundamisel. Ta oli õigusteaduse oskussõnastiku kaasautor ja toimetaja. Praegu on ta sõnastiku II trükki korraldava komisjoni sekretär, kelle kätte koonduvad koordineerimiseks kõik materjalid. See töö on võimaldanud E. Ilusal tutvuda õigusmõistetega ka väljastpoolt oma eriala, muuseas ka avalikõiguslikkude mõistetega. Säärast tutvumist tuleb pidada väga tähtsaks, sest see aitab tasandada vahet konservatiivsema loomuga eraõiguslikkude ja progressiivsema loomuga avalikõiguslikkude distsipliinide vahel. Suurem avalikõiguslikkude mõistete arvestamine virgutaks kindlasti eraõiguslikkude distsipliinide käsitusrütmi progressiooni suunas. Sellelt seisukohalt ei saa jätta tähele panemata juba nüüd avalduvat E. Ilusa tänuväärset hoiakut, arvestada rohkem, kui see on tavaline eraõigusteadlastele, avalikõigusteaduse seisukohti. Selle hoiaku süvenemise võimaluse eelduste olemasolu tuleb tõsiselt hinnata.

3. Dr. E. Ilusa pedagoogiline ettevalmistus.

Pedagoogiline ettevalmistus osutub minu arvates üheks olulisemaks punktiks kandidaadi sobivuse hindamisel. Meie aja ülikool ei saa jääda möödunud aegade õppeviiside juurde, kui ta tahab

õppetöö produktiivsust tõsta senisest kõrgemale tasemele. See küsimus on esmajärgulise tähtsusega ka Õigusteaduskonna seisukohalt. Viimane taotleb oma 1938. a. õppereformiga moodsatele kasvatusnõuetele kohandatud õppeviisi teostamist. Selle teostamine oleneb peaaesjaliselt õppejõudude pedagoogilisest kvalifikatsioonist. Eriti sellepärast tuleb pedagoogilise kvalifikatsiooni nõudmist siinkohal toonitada.

Pedagoogilise kvalifikatsiooni omandamine eeldab tutvumist moodsate õppeviisidega, küllaldast pedagoogilist praksist, aga ka mõningaid erilisi isiklikke omadusi. Minu teadmiste ja veendumuse järgi on need eeldused dr. E. Ilusal olemas.

Dr. Ilus võis tutvuda õppeviisidega, töötades stipendiaadina välismaal. Sellelt seisukohalt toonitan siinkohal eriti töötamise tähtsust prof. Capitant'i juures Pariisis. Mainitud õpetlase kui pedagoogi kvalifikatsioon on üldiselt tunnustatud. Ei saa jätta mainimata aga ka töötamise tähtsust Leipzigi ülikoolis, mille õppekorraldused on üldiselt hinnatud paljudel aladel.

Dr. E. Ilusa pedagoogiline praksis kodumaal on kestnud juba 7 aastat, alates 1932. aastast. Sellest ajast peale on ta pidanud loenguid ja korraldanud seminare tsiviilõiguse ja tsiviilprotsessi alalt. Käesoleval ajal õpetab ta tsiviilõiguse põhikursust (6 nädalatundi) Õigusteaduskonna üliõpilastele ja täiendavalt tsiviilõiguse ja -protsessi lühendatud erikursust kantseleieksami sooritamise taotlejatele ning Majandusteaduskonna üliõpilastele. Pedagoogina on E. Ilus teeninud oma õpilaste üldise tunnustuse. Ka isiklikult olen püüdnud selgitada dr. Ilusa õppeviisi ja tema pedagoogilisi omadusi. Minu tähelepanekute järgi on dr. Ilusa ettekanne süsteemikindel, sihiselge, loogiline ja ladus. Tal on oskust keskendada õpilaste huvi. Ta õppetöö ei ole rajatud aine passiivse omandamise eeldusele õpilaste poolt, vaid õpetaja ja õpilaseaktiivsuse koordineerimisele põhimõttele. Selliselt ilmutab dr. Ilus minu veendumuse järgi pedagoogi kõrget kvalifikatsiooni.

4. Dr. E. Ilusa kvalifikatsioon teadusliku kirjanikuna.

Dr. Ilus on kirjutanud kaks suuremat tööd: „Piiratud asjaõigused omale asjale“ (doktoritöö, 214 lk., Acta formaadis) ja „Hoonestusõigus“ (magistritöö, käsikirjas umbes 500 lk., trükitult Acta formaadis vahest 300 lk.) ning rea artikleid, mille-

dest minu arvamise järgi osutub olulisemaks umbes 30-leheküljeline artikkel talundite eelispärimisõiguse üle („Õigus“ nr. 9 ja 10, 1936).

Minul kui avalikõiguse alal teotsejal on raske otsustada, kui võrd tühjendavalt haaravad E. Ilusa tööd käsitlusele kuuluvat ainekku ja kui võrd head literatuuritundmist osutab käsitleja. Nende küsimuste suhtes saavad seisukohta võtta teised arvustajad, kellede eriala kuulub eraõiguslike distsipliinide valdkonda. Minul osutub võimalikuks avaldada oma arvamist ainult töödest järelduvate metodoloogiliste põhisuhtumuste üle. Võttes juhteks, et ainult kindel metodoloogiline seisukoht probleemide asetamisel ja lahendamisel takistab eklektitsismi süvenemist teaduslike kudes käsitlustes ja kindlustab loodavate teaduslike kude mõistete positiivset väärtust, olen püüdnud selgitada, kas E. Ilus omab oskust probleemide õigeks asetamiseks, kas ta oskab teaduslikult väidelda ja kas ta tööd osutavad mingi kindla metodoloogilise põhimõtte pidevat rakendamist.

Tutvunud E. Ilusa töödega, olen jõudnud kõigepealt veendumusele, et autor omab oskust asetada iseseisvalt teaduslike probleeme. Mõnedes töödes, näit. tööd hoonestamisõiguse ja talude eelispärimisõiguse üle, osutab probleemiasetus suurt sihiselgust, täit sõltumatust, kindlaid piire ja loogilist veenvust. Aga ka neil juhtudel, kus käsiteldav teema varjutab teatud viisil probleemiasetuse sihti, nagu näit. doktoritöö puhul, on selle probleemistiku piirid ning sõltumatus ja probleemiasetuse loogilisus siiski täielikult selged.

Probleemide käsitlemisel näitab E. Ilus küllaldast oskust teoreetilisteks kui ka dogmaatilisteks väitlusteks. E. Ilusa senised tööd kannavad põhitoonilt küll teoreetilist üldlaadi. Neis vaadeldakse õigusnähtuste üldist olemust ja avaldusi. See kehtib ka viimase suurema töö suhtes, mis taotleb selgitada vaadeldava õigusnähtuse kategooria — piiratud asjaõigused omale asjale — võimalikkust vastava õigusala süsteemis ja tema sobivust teiste sellesse õigusala süsteemi kuuluvate õiguslike nähtuste tüüpidega. Dogmaatilisi võrdlusi kasutab E. Ilus oma senistes töödes vaid üldistuste tuletamiseks. Säärane käsitlusviis on tänapäeva õigusteoreetilistes käsitlustes aga täielikult lubatud. Dogmaatilistest võrdlustest tuletatud üldistused näitavad õiguslikus olustikus esinevate õigusnähtuste abstraheeritud üldkuju ja moodustavad sellega aluse vastava teoreetilise mõiste konstrueerimiseks.

Peamiselt nende dogmaatiliste võrdluste esitamisel selgub ka E. Ilusa oskus dogmaatilisteks väitlusteks.

Kuigi E. Ilusa senised tööd ei võimalda veel lõplikult otsustada tema metodoloogiliste põhisuhtumuste üle, võime neist ometi järeldada tema metodoloogiliste põhimõtete üldilmet. E. Ilusa senistest töödest avaldub täie selgusega, et ta on vabanenud traditsioonilises õigusteaduses eriti sageli avalduva empiirilise positivismi vaadestikust. Ta oskab õieti ilmestada õigusnormide ja normidest järeldatavate abstraktsete käitumisprintsipiide loomust ning asetada õigusnähtusi vastandseisundisse „tegeliku elu“ nähtustega. Seda hoiakut tuleb suureks vooruseks pidada eriti selle tõttu, et E. Ilus ei jälgi oma töödes üldiselt kindlaid normativistlikke lähtepunkte. Tema töödes avaldub küllaldase selgusega teatud kallak sotsiologismile, mis ehitub huviprintsiibi lähtealusele, nagu see kajastub üldjoontes Philipp Heck'i, Heinrich Stoll'i ja mitme teise õpetlase töödes. Kuid selle juures jääb E. Ilusa hoiak ainult positiivse vaatluse piiridesse, püüdes lähendada kujunenud lähtealuselt õiguslikkude nähtuste tingitus- ja sõltumissuhteid. Tema sotsioloogilise vaatluse lähtealus ei kujune õiguse rakenduse teleoloogiliseks printsipiiks.

E. Ilusa metodoloogilised hoiakud ei esine kuskil vastuoluliselt, vaid kooskõlastatult terviklikus ühtluses. See tõendab, et kujunenud metodoloogiline seisukoht ei osutu juhuslikuks, vaid on loomuliku arenemise tulemuseks. Selles arenemises võib konstateerida koguni suurt pidevust. See areng ei ole muidugi jõudnud veel lõpuni.

II. Mag. jur. Timotheus Grünthal.

I. Mag. T. Grünthal'i teaduslik ettevalmistus.

T. Grünthal lõpetas Tartu Ülikooli õigusteaduskonna õppekursuse 1922. aastal I järgu diplomiga, nagu E. Iluski. Peale Ülikooli lõpetamist ei jäänud T. Grünthal sidestusse Ülikooliga edasiõppijana ega stipendiaadina. Selle tõttu puuduvad Ülikooli asutistes andmed T. Grünthali süstemaatilise teadusliku ettevalmistuse suhtes. Selle kohta ei leidu andmeid ka ta enda poolt esitatud elulookirjelduses. 1936. aastal esitas T. Grünthal õigus-teaduskonnale palve, talle välja anda magistri diplom 1925. aastal kehtimapanud Tartu Ülikooli seaduse põhjal, magistrieksamite

õiendamist nõudmata. Teaduskonnakogu poolt moodustatud komisjon otsustas T. Grünthalilt magistrieksamite õiendamist mitte nõuda, kuid nõuda magistritöö esitamist. Magistritööna esitas ta Noor-Eesti kirjastusel ilmunud töö: „Pandiõiguse, eriti kinnispandiõiguse areng Rooma, Saksa ja Balti õiguses“, mis tunnistati õigusteaduskonnakogu poolt vastuvõetavaks.

Asjaolu, et mag. Grünthal ei ole peale Ülikooli lõpetamist jätkanud süstemaatilist teaduslikku ettevalmistumist Ülikooli juures ega ole õiendanud ka magistrieksameid, mis oleksid näidanud tema ettevalmistuse tulemusi, ei saa ma võtta seisukohta tema teadusliku ettevalmistuse suhtes.

Ülikoolide seadus § 57 järgi professorite ametiseseadmise eeldusena nõutud doktorikraadi T. Grünthal ei oma.

2. Mag. T. Grünthali tegevus väljaspool Ülikooli.

Mag. Grünthali tegevus väljaspool Ülikooli on tähelepanuvääriv. Ta oli 1918. aastal Saaremaa maakonnaavalitsuse esimees, hiljemini Asutava Kogu ja I Riigikogu liige. 1920. aastal astus T. Grünthal kohtutegevusse kohtuameti-kandidaadina. 1922. aastal nimetati ta rahukohtunikuks, 1923. aastal — rahukogu liikmeks ja 1928. aastal — Riigikohtu liikmeks. Alates 1939. aastast (tema enda poolt allakirjutatud elulookirjelduse järgi alates 1938. aastast) on ta Riigikohtu tsiiviilosakonna esimeheks.

Peale tegevuse poliitikategelasena ja kohtunikuna on mag. Grünthal tema poolt esitatud eluloo andmeil olnud õpetajaks Tartu kommerts- ja kaubanduskoolis 1922—24 ja Politseikoolis 1925—26. 1936. aasta sügisel on ta lugenud tsiiviilõigust ja -protsessi Kõrgemas Sõjakoolis.

3. Mag. T. Grünthali pedagoogiline ettevalmistus.

Mag. Grünthali pedagoogiline ettevalmistus piirdub peaaegeliselt õppetegevusest saadud kogemustega. Ülikoolis kui ka elulookirjelduses puuduvad andmed, et mag. Grünthal oleks tutvunud Ülikooli õppeviisidega eriti mõne õppejõu juhtimisel sise- või välismaal.

Tartu Ülikoolis on ta juhatanud praktilisi töid tsiviilprotsessi ja tsiviilõiguse alalt 1933—38, lugenud erikursust hoiukorra-menetlusest 1934—35, tsiviilprotsessi 2 nädalatundi 1935—36, tsiviilprotsessi 3 nädalatundi 1936—38. 1938. a. II semestrist alates loeb ta tsiviilprotsessi 4 nädalatundi.

Nagu sellest näha, on mag. Grünthali õppetegevus piirdunud peamiselt tsiviilprotsessi alaga. Minul olevail andmeil on ta neid ülesandeid hästi täitnud.

4. Mag. T. Grünthali kvalifikatsioon teadusliku kirjanikuna.

Mag. Grünthal on kirjutanud ühe suurema töö: „Pandiõiguse, eriti kinnispandiõiguse areng Rooma, Saksa ja Balti õiguses“, 1937 (magistritöö, 134 lk. väikeses formaadis) ning rea artikleid peamiselt ajakirjas „Õigus“, milledest minu arvates osutub olulisemaks umbes 60-leheküljeline artikkel pealkirjaga: „Märkmeid TKS eelnõu kohta“ („Õigus“ nr. 1, 2, 3, 5 — 1933).

Töö pandiõiguse arengust näib teema kohaselt olevat ajaloolis-kirjeldav ülevaade. Arvestades töö ajaloolis-tsiiviilõiguslikku iseloomu ei saa ma eespool-näidatud põhjustel seisukohta võtta selle kohta, kuivõrd mag. Grünthal tunneb käsitledavat ainetikku ja vastavat literatuuri ning kuidas ta valdab õigusajaloolist meetodit. Selle kohta saavad seisukohta võtta teised arvustajad. Olen sunnitud piirduma siinkohal ainult märkusega, et autor ei esita ses töös iseseisvaid teoreetilisi fundeeringuid ega dogmaatilisi analüüse. Selliselt ei ilmesta see töö küllaldase selgusega autori iseseisvaid suhtumusi probleemi asetamisel ja probleemi käsitlemisel. Keeleliselt ja ehituselt on töö hea; see asjaolu soodustab omalt poolt kõigiti autorilt taotletud lüheda ülevaate andmist pandiõiguse arengust.

Minu arvates väärib esikohta mag. Grünthali töödes eespoolmainitud artikkel: „Märkmeid TKS eelnõu kohta“. See on kriitiline visand, mis tõendab küllaldase selgusega nii autori oskust kriitilisteks väitlusteks kui ka seda, et autor valdab täielikult protsessuaalõiguslikke põhimõtteid ja oskab neid hästi rakendada teaduslikus käsitluses.

Lõpuks pean märkima, et autori poolt koondatud ja 1939. a. raamatuna avaldatud Riigikohtu tsiviilosakonna otsused 1938 ei saa tulla hindamisele teadusliku tööna.

III. Võrdlused ja ettepanek.

Eespool kandidaatide kohta esitatud andmetest järeldeb järgmist:

1. Dr. E. Ilusa teaduslik ning pedagoogiline ettevalmistus on toimunud süstemaatiliselt ja pidevalt pikema aja kestel, kusjuures tema teaduslik ettevalmistus on leidnud kontrollimist magistrieksamite kaudu.

Mag. Grünthali süstemaatilise ja pideva teadusliku ning pedagoogilise ettevalmistuse konstateerimiseks puuduvad andmed; tema teaduslik ettevalmistus ei ole leidnud kontrollimist magistrieksamite kaudu.

2. Probleemiasetus ja teoreetiline probleemikäsitus dr. E. Ilusa töödes näitavad selgemalt tema kui teadusliku kirjaniku kvalifikatsiooni, võimaldades hinnata tema oskust probleemide iseseisvaks asetamiseks, tema võimeid teoreetilisteks ja ka dogmaatilisteks väitlusteks ning üldiselt tema metodoloogilisi põhimõtteid.

Mag. Grünthali ajaloolis-kirjeldava ja kriitilise loomuga suuremad käsitelud ei võimalda samavõrdselt hinnata probleemide iseseisva asetamise ja iseseisvate väitluste ilmet. Eriti ei võimalda need tööd täpsemalt otsustada tema metodoloogiliste põhisuhtumuste üle.

3. E. Ilus omab õigusteaduse doktori kraadi, mis Ülikoolide seaduse § 57 järgi osutub vajalikuks eelduseks professori ametisseadmisel.

T. Grünthal ei oma doktori kraadi.

Tuginedes eeltoodud andmetele arvan, et Ülikoolide seaduse § 57 kohaselt tuleks arvestada kandidaadina tsiiviilõiguse ja -protsessi õppetoolile esijärjekorras dr. Elmar Ilusat.

Tartus, 30. mail 1939.

J. Vaabel.